

kal, szabályokkal foglalkozunk. Kísérletet teszünk arra is, hogy bemutassuk az elektronikus tananyagok minőségi jellemzőit.

Általános fogalmak

Eredményesség, hatékonyság, minőség

Fontos megkülönböztetni az eredményesség és a hatékonyság fogalmát. Egy felnőttképzési rendszer lehet eredményes úgy, hogy közben nem eléggé hatékony, azaz az eredmény elérése túl sok ráfordítást igényel. Az eredményesség megítélése sokféle kritérium alapján lehetséges. A különböző szakmai és társadalmi csoportok eltérő szempontokat követnek, amikor eldöntik, hogy egy-egy képzőhely eredményes-e vagy sem. Az elektronikus oktatás és tanulás elterjedésével egyre kevésbé lehet beszélni a hagyományos, megszokott hatékonysági szempontok általános érvényességéről.

Az eredményesség mellett gyakran annak szinonimájaként használjuk a *minőség* fogalmát. A legtöbb vita talán ezzel kapcsolatban keletkezik: vajon ki és milyen szempontok alapján ítélteti meg egy képzőhely oktatási minőségét? Kérdés, vajon milyen szerepe lehet ebben a minisztériumi szinten megfogalmazott általános elvárásoknak, és milyen a képzőhely szolgáltatásait közvetlenül igénybe vevő használóknak, azaz az oktatóknak, a képzésben résztvevőknek és másoknak?

Minőségről beszélve sokan a képzőhely mint szervezet működésének jellemzőire gondolnak. Az oktatás minőségfogalma ily módon elkezdett közelíteni ahhoz, az üzleti világban – és más közszolgáltatásokban is egyre inkább – elfogadott megközelítéshez, amely a minőség megítélésében legfontosabbnak a *fogyasztói elégedettséget* tartja.

Az eredményesség és minőség fogalma felveti a kérdést, vajon ezek hogy viszonyulnak az *értékelés* és *ellenőrzés* fogalmához a felnőttképzés gyakorlatában.

A minőség és az eredményesség mibenlétével, ezek értékelhetőségével és ellenőrizhetőségével kapcsolatos problémák megoldása valójában szabályozási, igazgatási, finanszírozási kérdéseket is felvet. Az ellenőrzés esetében a *jogi értelemben kötelező* előírásokon, az értékelés esetében a *szakmai* célkitűzéseken, míg a minőségbiztosítás esetében a *folyamatos belső tevékenységen* van a hangsúly. Mind az ellenőrzés, mind az értékelés kapcsán egyszerre érdemes beszél-

ni az *intézmény által* és az *intézményen kívül* megfogalmazott előírásokról és célokról, illetve arról, hogy a minőségbiztosítás esetében a *használók* kerülnek a figyelem előterébe. Hangsúlyozzuk, hogy a szakmai nyelv a minőségbiztosítás fogalmát – nemcsak Magyarországon, hanem másutt is – két eltérő értelemben használja. Egyfelől *intézményszintű* szervezési és vezetési technikát értve alatta, másfelől beleértve mindazokat az eszközöket és mechanizmusokat, amelyekkel a felnőttképzés *egészének* az eredményes működését igyekeznek biztosítani.

A minőség és a hozzá tartozó fogalmak

A *minőség* lényege az előírásoknak való megfelelés, a használatra való alkalmasság, a megfelelés a vevő jelenlegi és várható igényeinek.

A *minőségbiztosítási folyamat* minden olyan megtervezett és rendszeresen alkalmazott tevékenységnek a minőségi rendszerben megvalósított és szükség szerint bemutatott együttese, melynek segítségével bizonyítható, hogy az adott termék megfelel a minőségi követelményeknek. (ISO 8402:1994)

A *minőségbiztosítási tevékenység* irányítása olyan vezetői funkciót foglal magában, amely meghatározza a minőségbiztosítási politikát, célokat és feladatokat, és megvalósítja azokat olyan tevékenységeken keresztül, mint a minőségtervezés, minőségellenőrzés, minőségbiztosítás és minőségfejlesztés az adott minőségi rendszerre vonatkozóan. (ISO 8402:1994)

A *minőségértékelés* olyan folyamat, mely magában foglalja azokat az elemeket, melyeket rendszeresen és következetesen alkalmaznak annak biztosítására, hogy az adott termék megfeleljen a rá vonatkozó követelményeknek. (EN 180000:1995)

A *teljes körű minőségirányítás* (TQM) egy adott szervezet által alkalmazott vezetői megközelítésre vonatkozik, amely minőségközpontú, az összes alkalmazott és munkatárs részvételén és a fogyasztók vagy ügyfelek megelégedettségén alapszik, továbbá a vállalat és a társadalom érdekeinek szolgálatán keresztül hosszú távú eredményességre törekszik. (ISO 8402:1994)

A *szabványok* olyan szabályozások, amelyek az ipar, a technológia, a tudomány és a közigazgatás terén racionalizálási, minőségbiztosítási, biztonsági, környezetvédelmi és kommunikációfejlesztési követelményeket állítanak fel.

A könyvtári továbbképzések minőségbiztosítása

Minőségbiztosítás – könyvtár – oktatás, képzés

A „formális oktatás” fogalmába tartozik a felnőttoktatás és -képzés szinte valamennyi formája. Ide tartozik az OKJ-s képzés és az akkreditált szakmai tanfolyam, míg a „nem formális” képzések közé soroljuk a felhasználóképzést és a belső képzést is, amennyiben ezek szervezett keretek között zajlanak.¹

A könyvtári munka minden területét érinti a minőségbiztosítás, beleértve a képzéseket, továbbképzéseket is. A felnőttképzéssel foglalkozó könyvtáraknak is – függetlenül attól, hogy nem alapvetően képzéssel foglalkozó intézmények, be kell tartaniuk bizonyos szabályokat.

A képzéseknek több szintjével találkozunk a könyvtárakban:

- felhasználóképzéssel,
- a könyvtárosok továbbképzésével, szakmai kompetenciáik fejlesztésével,
- egyes könyvtárakban OKJ-s szakképzéssel.

A legkevésbé szabályozott a nem formális képzések közé tartozó felhasználóképzés, amely a legkülönbébb témakörben és formában valósulhat meg, de természetesen itt is érvényesíteni kell a minőségi szempontokat. Minimum követelménynek kell tekinteni, hogy a szervezés átlátható legyen, a tananyag pedig igazodjon a célcsoport igényeihez, tudásszintjéhez. Az oktatás a lehetőségekhez mérten jó körülmények között, dokumentáltan, jó minőségben történjen. A szakmai munka minden területén elvárás, így a képzésekre is vonatkozik, hogy megfelelő színvonalú szolgáltatást kell nyújtanunk.

A legszigorúbb szabályozás a szakmai képesítést nyújtó OKJ-s tanfolyamokat érinti. A felnőttképzési törvény hatálya alá tartozó képzések lebonyolításának minden lépése szabályozott, megvalósítását mérhető mutatók (indikátorok) segítségével ellenőrzik, és jelentős dokumentációs kötelezettséggel jár.

A szakmai továbbképzés, a kompetenciafejlesztés szólhat a közvetlen munkatársaknak (belső képzés) vagy más könyvtárakban dolgozó kollégáknak is. A szakmai ismeretek átadásának számtalan módja lehet: akkreditált továbbképzés, hosszabb-rövidebb tanfolyam, tematikus szakmai konferencia, műhelytalálkozó, szakmai nap, online előadás, webinárium, intézményi tudástár építése stb. Ezek többsége nem tartozik a felnőttképzési törvény hatálya alá, így az intézményi minőségi elvek határozzák meg a lebonyolítás és dokumentálása módját.

Az akkreditált könyvtári továbbképzések jelentős része a Könyvtári Intézetben valósul meg. 2018-ban 18 olyan képzés került meghirdetésre (egy részük a tanév során több alkalommal is megvalósult), amelyet a Könyvtári Akkreditációs Szakbizottság engedélyezett, és így magas szinten elismert szaktudást nyújt. Az akkreditált képzések jogi szabályozása az elmúlt év végén megújult, ezek az előírások tartalmaznak minőségbiztosítási kötelezettségeket is, ezért a képzések lebonyolítása során szigorú minőségi elveket követ az Intézet.²

Blended képzések

A képzési formák között egyre inkább helyet követel magának a távoktatás, az e-learning is, mivel ez a tudásátadás egyik legrugalmasabb módja, hiszen kevésbé kötött keretek között zajlik, szinte bárhol, bármikor szerezhethünk új ismereteket az elektronikus tananyagok használatával.

Bár még nem mondhatjuk, hogy a távoktatás, az elektronikus eszközökkel támogatott szakmai képzés nagyon elterjedt lenne a hazai könyvtárakban, de egyre több jó példát találunk. A gyorsan változó környezetben rendszeresen szükségünk van új ismeretekre. A szakmai feladatok súlypontjának áthelyeződése, az új kihívások, az új kommunikációs csatornák megjelenése azt eredményezi, hogy viszonylag rövid idő alatt kell megismerkednünk az új eszközökkel, lehetőségekkel. A didaktikailag is jól felépített elektronikus tananyag segítséget jelenthet abban, hogy önállóan, tanári segítség nélkül, saját időbeosztásunk szerint tanuljunk.

Az akkreditált képzések esetében az elektronikus oktatási anyagok többnyire a hagyományos képzés háttéranyagaként jelennek meg, de már néhány esetben blended képzést is sikeresen engedélyztettünk, azaz a Könyvtári Akkreditációs Szakbizottság elfogadta, hogy a képzésnek csak egy része történik jelenléti foglalkozással, a másik része távoktatási keretek között valósul meg, önálló tanulással.

A távoktatás és általában véve az elektronikus eszközökkel támogatott tanulás önmagában új kihívásokat jelent, és mind a tanár, mind a tanuló oldaláról nézve új kompetenciákat igényel. Ha azt szeretnénk, hogy minél több könyvtárban élhessünk a lehetőséggel, hogy rugalmas körülmények között, gyorsan, költséghatékonyan tanulhassanak a kollégák, akkor foglalkoznunk kell a képzések átalakításával, és ezen belül a minőségbiztosítás kérdéseivel is.

Minősbiztosítási rendszer bevezetése

Hogyan fogjunk hozzá az oktatás minősbiztosítási rendszerének bevezetéséhez?

Első lépésként tekintünk át a helyzetet: a jelenlegi folyamatokat, az oktatás rendelkezésre álló eszköztárát, a valós gyakorlatot, a lehetőségeket. Hozunk döntést arról, hogy milyen szintű minősbiztosítást tervezünk bevezetni, és ahhoz milyen változtatásokra van szükség. Dönthetünk úgy is, hogy első lépésben csak a jogi szabályozásban előírt minimális követelményeknek teszünk eleget, és törekszünk arra, hogy a képzési tevékenység minőségét folyamatosan fejlesztjük.

Döntésünket jelentősen befolyásolhatja, hogy az intézmény egészében bevezettünk-e korábban valamilyen minősbiztosítási rendszert.

Tárgyi, személyi és pénzügyi feltételek megteremtése

A részletes tervezésre mindenképpen szánjunk időt, gondoljuk át a célt, ahova el szeretnénk jutni, és nézzük meg, hogy mit kell változtatni a fizikai környezetben, frissíteni kell-e a tárgyi eszközöket ahhoz, hogy a képzéshez a minőségi feltételeknek megfelelő környezetet tudjunk biztosítani. Mérjük fel, hogy milyen képzési szükségletek és igények merülnek fel, ezeknek milyen formában lehet a leghatékonyabban megfelelni. Általában érdemes a fokozatosság elvét alkalmazni és az áttérés ütemét gondosan megtervezni. Azt is világosan kell látni, hogy nem minden tananyag alkalmas arra, hogy „tisztán” elektronikus formában közvetítsük.

Ha nem rendelkezünk elegendő minősbiztosítási tapasztalattal, akkor érdemes külső szakértői segítséget igénybe venni, aki tájékozott az érvényben lévő rendelkezések és szabályozók tekintetében, és az oktatási tevékenység egészére nézve javaslatot tud tenni a minőségfejlesztés megvalósítására.

A Minősbiztosítási kézikönyv kidolgozása alapvető feladat, hiszen ez lehet az útmutató a későbbiekben az elvek betartása és a folyamatos ellenőrzés, fejlesztés során.

A bevezetés alatt fel kell készíteni az oktatásszervező munkatársakat és az oktatókat is arra, hogy milyen változásokat kell bevezetni, milyen dokumentációra lesz szükség, kinek hogyan érinti a tevékenységét a szigorú minőségi elvek betartása.

A bevezetés folyamatát ellenőrzés és elemzés kísérelje, szükség esetén módosítsuk a kézikönyvben

foglaltakat. Kísérjük figyelemmel a lefektetett elvek betartását, és ha eltérés mutatkozik, akkor vizsgáljuk meg annak az okát, vonjuk le a következtetést, és tegyük meg a szükséges intézkedéseket, hogy állandó, megbízható minőséget tudjunk biztosítani az oktatás terén is.

A képzés pénzügyi feltételeit is tisztázni kell. Lehetőleg előzetes költségbecslés készüljön, amely a szervezési költségek, az oktatói tiszteletdíjak és az esetleges bérleti díj figyelembe vételével elemzi, hogy mi az a minimális létszám, amellyel még elindítható a tanfolyam, illetve a maximálisan fogadható résztvevői létszám mellett gazdaságos-e a tanfolyam.

3. Minősbiztosítás a Könyvtári Intézet oktatási tevékenységében

KÖNYVTÁRI INTÉZET

A Könyvtár Intézet a magyar könyvtári rendszer országos hatókörű szakmai továbbképző központjaként oktatási tevékenységét – a mindenkori jogszabályi környezethez igazodva – a minősbiztosítás elveinek szem előtt tartásával végzi. Az elsősorban az OKJ-s szakképzésre vonatkozó minőségirányítási keretrendszerrel felnőttképzési szakértő segítségével alakították ki.

A képzésekre vonatkozó minőségirányítási rendszer az Intézetben

A Könyvtári Intézet OKJ-s szakképzéssel is foglalkozik és akkreditált képzéseit is magas színvonalon kívánja szolgáltatni, ezért a szabályozás a képzési tevékenység engedélyezéstől kezdve a lebonyolításra keresztül a dokumentálásig minden részterületre kiterjed. A közelmúltban változott a felnőttképzési jogszabályi környezet, ezért új minősbiztosítási kézikönyv (*Minőségirányítási Rendszer – MIR*) készült, amely minden elvárást egységes rendszerben rögzít. A MIR korlátozott terjedelme miatt nem tartalmazza teljes körűen a jogszabályok vonatkozó részeit, de minden esetben utal a megfelelő jogszabályi helyekre, rövid tartalmi utalásokkal együtt. Összefoglalja mindazokat az eljárásokat, amelyek szerint az oktatás minősége folyamatosan biztosítható és mérhetően ellenőrizhető. Előírásait szigorúan betartják, valamint tartalmát évente felülvizsgálják.

Az intézmény a PDCA-logika (Plan-Do-Check-Act, azaz Tervezd meg! – Valósítsd meg! – Ellenőrizd! – Cselekedj!) gyakorlati alkalmazásával szervezi meg a munkáját, így biztosítja, hogy tevékenysége tervszerű, tudatos, szabályozott és dokumentált legyen.

A jelenleg érvényben lévő rendelkezések értelmében a rendszeres önellenőrzés mellett az oktatási tevékenység szabályosságát minden második évben külső szakértő is ellenőrzi. Az éves önellenőrzést rendszerint a tanév végén, a képzést záró vizsgák után végzik el, mert ekkor állnak elő a mérhető adatok (pl. az indikátorokhoz tartozó értékek). Ezzel egyidőben történik az oktatók értékelése is.

A minőségbiztosítással kapcsolatos stratégia essenciája a minőségpolitika³, amelyet az oktatókkal és a résztvevőkkel egyaránt megismertetnek az oktatás-szervező kollégák.

A MIR alapját képező fontosabb jogszabályok

2013. évi LXXVII. törvény a felnőttképzésről⁴

A törvény definiálja többek között a támogatott képzés fogalmát, útmutatást ad a felnőttképzési szerződés és a képzési program tartalmára nézve, meghatározza az engedélyezett képzésekkel kapcsolatos adatszolgáltatás módját és tartalmát, a nyilvántartásba vétel feltételeit, a tájékoztatási kötelezettséget, a vizsga teljesítését és a tanúsítvány kiadását, a statisztikai adatszolgáltatási kötelezettséget, a minőségcélok meghatározását és felülvizsgálatát, az elégedettségmérés módját, valamint a két évente esedékes hatósági ellenőrzés és külső értékelés módját.

2011. évi CXII. törvény az információs önrendelkezési jogról és az információs szabadságról (adatvédelem)⁵

A jogszabály tartalmazza az adatvédelemmel kapcsolatos előírásokat. Ennek figyelembe vételével készült el az Adatkezelési tájékoztató, amelyet a tanfolyamok iránt érdeklődők már az elektronikus jelentkezés folyamatában megismernek és elfogadnak.

393/2013. (XI. 12.) Korm. rendelet a felnőttképzési tevékenység folytatásához szükséges engedélyezési eljárásra és követelményrendszerre, a felnőttképzést folytató intézmények nyilvántartásának vezetésére, valamint a felnőttképzést folytató intézmények ellenőrzésére vonatkozó részletes szabályokról⁶

A rendelet rögzíti az engedélyezési eljárás szabályait, a képzési program szakértői minősítésének módját, a képzés tárgyi és személyi feltételeit, a minőségcélok meghatározását és értékelését, az elégedettségmérés módját és a dokumentációs kötelezettséget.

58/2013. (XII.13.) NGM rendelet a felnőttképzési minőségbiztosítási keretrendszeréről, valamint a Felnőttképzési Szakértői Bizottság tagjairól, feladatairól és működésének részletes szabályairól⁷

A rendelet előírja

- a képzési tevékenységet jellemző adatok rendszeres gyűjtését, elemzését és felhasználását;
- a rendszeres adatközlést a képzési tevékenységre vonatkozóan a felnőttképzési intézmény honlapján;
- az intézmény minőségbiztosítási rendszerének rendszeres (ön)ellenőrzését;
- az intézményi minőségpolitika kialakítását;
- az oktatók kompetenciáinak folyamatos fejlesztését.

32/2017. (XII. 12.) EMMI rendelet a kulturális szakemberek továbbképzéséről⁸

A rendelet a könyvtári szakemberek szakirányú továbbképzésének tervezéséről és megvalósításának módjáról szól.

378/2017. (XII. 11.) Korm. rendelet a kulturális szakemberek szakmai továbbképzésének nyilvántartásba vételi szabályairól⁹

A nyilvántartásba vételhez többek között meg kell határozni „a minőségbiztosítási kötelezettségeket, ezen belül a résztvevők elégedettségére, a program megvalósulására, és eredményességére vonatkozó információgyűjtési eljárást, a visszajelzések feldolgozásának és hasznosításának módját.”

Minőségbiztosítási feladatok a tanfolyam lebonyolítása során

A MIR arról is rendelkezik, hogy a képzés lebonyolítása során milyen, az átláthatóságot, az ellenőrizhetőséget biztosító teendőket kell ellátni. Folyamatos feladat a megvalósítás során a tárgyi, a személyi és a pénzügyi feltételek biztosítása, az előírt dokumentáció elkészítése, a résztvevők tájékoztatása (és általában a nyilvánosság biztosítása), az előrehaladás és a teljesítmények követése, valamint az oktatással kapcsolatos adatok gyűjtése. Hasonlóan állandó tevékenység a tanév során az ügyfélszolgálat működtetése, a panaszkezelés. A tanfolyamok végén elégedettségmérést kell végezni mind a résztvevők, mind az oktatók körében, valamint teljesíteni kell a kötelező adatszolgáltatást.

A Könyvtári Intézetben a tárgyi feltételek eddig is megfeleltek az előírásoknak, de az elmúlt tanév kezdete óta jelentős fejlesztés biztosítja a lehető legjobb színvonalat: megújult a hagyományos és a számítá-

tógépes oktatóterem és azok berendezése is. Az új eszközök (laptopok, digitális tábla, vetítő) beszerzése is jelentős fejlesztést eredményezett az oktatási környezetben.

Az oktatók kompetenciáinak fejlesztése

Az oktatók kiválasztása is szabályozott módon történik. Foglalkoztatásuk előtt megvizsgáljuk a végzettséget, a szakmai és felnőttképzési tapasztalatot, a referenciákat, az oktatói készségeket. A korábbi oktatók további foglalkoztatásánál figyelembe vesszük a szabad kapacitásukat és az eddigi tevékenységük során elért minősítési fokozatot is.

Rendszeres feladat az év folyamán az oktatók kompetenciájának fejlesztése külső és belső képzések segítségével. Az intézmény elvárja az oktatóktól a rendszeres önképzést, és ezen felül lehetőséget biztosít a minőségbiztosítás terén az oktatók fejlődésére, szükséges gyakorisággal ingyenes belső képzéseket (szakmai tapasztalatcseréket, workshopokat, tájékoztatókat) szervez számukra. Óralátogatás keretében is van lehetőség a módszertani konzultációra. Az oktatók éves találkozóan kapnak tájékoztatást az időközben bekövetkezett jogszabályi változásokról, a tanév tapasztalatairól és a következő év várható ütemezéséről.

Éves önértékelés

Az intézmény a jogszabályban előírt minőségcélok értékeit (a résztvevői elégedettségmérés évi átlageredménye, a komplex szakmai vizsga eredményének átlaga, a képzésből való lemorzsolódás aránya) évente határozza meg, és éves ciklusokban történik a minőségfejlesztés. A tanév ősztől a következő év nyaráig tart. A tanév befejeztével – a vizsgákat követően – kell elvégezni az önértékelést, annak elemzése után pedig meg kell tenni a szükséges módosító intézkedéseket. Kétévenként a hatósági ellenőrzés és a külső értékelés is ebben az időszakban történik meg.

Az önértékelés a MIR-ben meghatározott indikátorokhoz rendelt célértékek teljesülését vizsgálja, eldöntve azt is, hogy a következő tanévben indokolt-e változtatni a célértékeken. Vizsgálni kell a tanév elején rögzített ütemterv teljesülését, valamint a hatósági és egyéb külső vizsgálatok tapasztalatait. Ilyenkor történhet meg a MIR felülvizsgálata is, fejzeteit módosítás esetén verziószámmal kell ellátni. A tanév végén esedékes az oktatók minősítése, amely előre meghatározott szempontok szerint történik, és

elsősorban a résztvevői elégedettségmérésből kimutatható eredményeket veszi figyelembe.

Dokumentálás

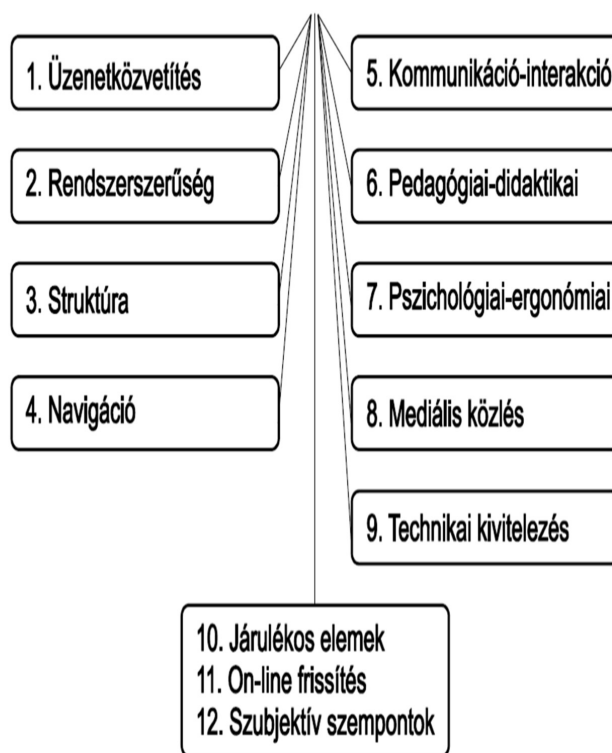
A MIR előírja, hogy a formanyomtatványokon rögzített dokumentáció melyik része készül papíron és melyik elektronikusan, de a tanfolyam végén a teljes dokumentációt archiválni kell mindkét formában. A nyomtatványok biztonságos tárolásáról a képzésért felelős szakmai vezető gondoskodik. A tanfolyamokat kísérő dokumentumokat az oktatásszervezők kezelik, de azokba az oktatók is beletekinthetnek. A résztvevők tájékoztatása érdekében jól látható helyen, a tantermekben ki kell függeszteni az intézmény nyilvántartásba vételi számát, a minőségpolitikai dokumentumot, a panaszkezelési rendszer használatára vonatkozó útmutatót, valamint az ügyfélszolgálat elérhetőségét.

4. Az oktatás és a tartalom kapcsolata

Az oktatás online tartalmának kidolgozása, a felnőttkori tanulás sajátosságainak a figyelembe vétele nem túl hosszú történeti múlttal rendelkezik. Az első fejlődési fázisban a befogadásra alapozott szemléletnek csak a közvetített tartalom logikusságát, racionális építkezését, külső tényezők által meghatározott tanulhatóságát kellett figyelembe vennie, és nem foglalkozott a befogadó előzetes ismereteivel. Minden későbbi fejlődési fázisban a tanításelmélet számol a célcsoport háttértudásával, mert valamilyen aktivitást feltételez a részükről. Még akkor is, ha ez az aktivitás „csak” az érzékszervek működtetése. Az e megfontolásokra épülő modern tanuláselméleteknek már figyelembe kell venniük a felnőttkori tanulás fontosabb szempontját is: a szemléletességet és az érzékeltethetőséget.

Az elektronikus oktatási tartalom minőségi mutatói

A multimédiás tananyagokat összetett szempontrendszer szerint vizsgálják: minősítésük során értékelni kell a tartalmukat, az alkalmazott technikát és pedagógiai módszereket, valamint az esztétikai és alkalmazhatósági szempontokat. Ezek a kritériumok nem teszik lehetővé, hogy a megszokott tankönyvbírálati vagy szoftvertesztelő szempontok érvényesüljenek. Erre a célra minőségügyi szabvány még nem létezik, de mind az *ISO*, mind a *TQM* szabványcsalád tartalmaz erre a területre is alkalmazható előírásokat.

1. ábra

Multimédiás oktatóanyagok értékelési szempontjai (Forrás: Forgó Sándor)

Milyen elvárásaink lehetnek egy elektronikus tananyaggal szemben?

Forgó Sándor¹⁰ szempontrendszeréből kiindulva állítottuk össze saját álláspontunkat a multimédiás oktatási tartalmak értékelésére.

TARTALOM: Legfontosabb ismérvei a szakmai pontosság és a hitelesség. A célcsoportnak és a tervezett célkitűzéseknek megfelelő, motiváló; egyszerűen, érhetően, nyelvtanilag helyesen és tömören megfogalmazott. Az oktatási tartalom strukturált, átlátható, önellenőrzésre alkalmas.

A tananyag megértését fogalom-magyarázatok, hivatkozások segítik, az eligazodást navigációs elemek – ikonok – támogatják.

Az elkészült tananyagot megjelenés előtt ajánlott nyelvileg és szakmailag is lektoráltatni.

FORMA, DESIGN: A tananyag formai kialakítása webergonómiai és pszichológiai szempontok figyelembe vételével történjen.

KOMMUNIKÁCIÓ, INTERAKCIÓ: A kommunikáció különböző típusait használjuk a képzéshez és a tananyaghoz kötődően. (Pl.: az oktató és a képzésben részt vevő, oktató és oktató között, a képzésben

részt vevők egymás között, az oktató és a rendszer közti kommunikáció.) A képzésekről álljanak rendelkezésre könnyen elérhető, közérthető információk. A tananyag elsajátításához a képzésben résztvevők kapjanak online segítséget.

MULTIMÉDIÁS ELEMELK: Fontos, hogy az oktatási tartalomban az elemeket (szöveg, audiovizuális anyag) ne egymás rovására, hanem egymás kiegészítésére, illusztrálására használjuk. Az egyes elemek erősítsék és ne gyengítsék egymást. Kialakításukkor figyeljünk a minőséget rontó zajosságra, a rossz felbontásra és a kommunikációt zavaró elemekre, illetve ezek kiküszöbölésére.

Minőségi szempontok:

- *Szöveges részek:* egyszerűség, olvashatóság, tagolás, tömörség, szembarát megjelenítés,
- *Számok, adatbázis:* a keresés gyorsasága, áttekinthetőség, a haladás bemutatása,
- *Állóképek:* komponáltság, tudatos színhasználat, felbontás, képméret, képi kiemelés eszközei,
- *Ikonok, szimbólumok, logók:* a kivitelezés egyszerűsége, közérthetősége, a lényegkiemelés mértéke,

- *3D ábrázolás*: a modultest térbeli bonyolultsága, megjelenítése, térhatása, térbeli anyag-szerűsége,
- *Animáció*: folyamatosság, a mozgás valószerűsége, dinamikája,
- *Aktív felületek*: következetes elrendezés, folyamatos és indokolt jelenlét,
- *Auditív információk*: a szöveg érthetősége, a háttérzene, háttérzaj kiiktatási lehetősége,
- *Mozgóképek*: kompozíció, képkivágás, élesség, megvilágítás, a kameramozgás egyenletessége.

TECHNIKAI ELŐÍRÁSOK: Adjunk tájékoztatást a rendszer és a tananyag használatáról (pl.: honlap, útmutató, online help).

KIEGÉSZÍTŐ ELEMELK: A nyomtatott mellékletként megjelenő használati utasítás, az oktatási módszereket bemutató segédlet emeli az oktatási tartalom értékét.

SZABVÁNYOK HASZNÁLATA: E-learning rendszerünk kialakításakor, elektronikus tananyagok összeállításakor szabványokat alkalmazunk. A szabványosított környezet és tananyag lehetővé teszi, hogy a *tanulási objektumokat* tetszés szerinti kombinációban használjuk.

A szabványos működés előnyei:

Újrahasznosíthatóság: A kész oktatási objektumot, modul az oktatók – a szerzői jogok figyelembe vételével – újra felhasználhatják, így optimalizálva a lehető legjobb tananyag-összeállítást.

Gyors, pontos kereshetőség: Indexelés, amely az adott egység kereshetőségének az alapja. (Sorozatunk már megjelent tanulmányaiban foglalkoztunk az e-learning szabványokkal.)

JOGSZERŰSÉG: Mind a tananyag alkotó elemei esetében, mind a megszerkesztett oktatási tartalomra nézve be kell tartani a szerzői jogi szabályokat. A tananyag szerzőjének kell gondoskodni arról, hogy a források felhasználása jogszerű legyen, az intézménynek pedig felhasználási szerződésben kell rögzíteni az elkészült oktatási tartalom használatára vonatkozó szerzői jogi szabályokat.

ÉRTÉKELÉS, VISSZACSATOLÁS: A minőség biztosítása a visszajelzések alapján. Érdemes a tartalmat, a felépítést és a használhatóságot is vizsgálni.

Összefoglaló

A tananyagok elkészítésekor, összeállításakor figyelembe kell vennünk, hogy napjainkra a felnőttek tanulási szokásai megváltoztak, az oktatási tartalom tervezése során szem előtt kell tartanunk az interakciókon (cselekvésen) keresztüli tanulás hatékonyságát. Az oktatási anyagok fejlesztése tudatos tervezést, átgondolást igényel, amely során egyszerre kell érvényesíteni a szakértelmet és a kreatív gondolkodást. Az elektronikus oktatási-tanulási környezet a minőségbiztosítás terén is felvet új kérdéseket. Az elvárásokat és az ellenőrzés módját is érdemes alaposan átgondolni.

Irodalom

SZABÓ Bálint – FORGÓ Sándor: Elektronikus tananyagok készítése és használata. Eger, Eszterházy Károly Főiskola, 2011. 54.p.

Nemzeti jogszabálytár. <http://www.njt.hu/> [2018. október 14.]

ISO szabványok. <http://isotanusitas.com> [2018. október 14.]

SZEPESI Judit: Az elektronikus tanulás és a könyvtárak. Németh László Városi Könyvtár, Hódmezővásárhely, 2013. <http://mek.oszk.hu/12500/12537> [2018. október 14.]

Minőségbiztosítás a felnőttkori tanulásban. Útmutató a minőségirányítási rendszerek bevezetéséhez (ISO 9001, ISO 29990). [Nagykovács], [Net-mex], [2014].

Beérkezett: 2018. október 24.

Jegyzetek

1. http://janus.ttk.pte.hu/tamop/tananyagok/felnottkori_tanulas/11_formlis_nonformlis_s_informlis_tanulis.html
2. 378/2017. (XII. 11.) Korm.rendelet 2. § (1) bek. n) pontja
3. A hatályos minőségpolitika itt található: <https://ki.oszk.hu/kepzes/okj-kepzesek>
4. http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=161144.338628
5. http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=139257.357215
6. http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=164768.350261
7. http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=165464.350632
8. http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=205791.347787
9. http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=205785.347559
10. SZABÓ Bálint – FORGÓ Sándor: Elektronikus tananyagok készítése és használata. Eger, Eszterházy Károly Főiskola, 2011. 54.p.